

Cultură și habitat din spațiul pruto-nistrean în epoca fierului. Aspecte teoretice

Culture and habitat from the Prut-Dniester area during the Iron Age. Theoretical aspects

Andrei Corobcean

Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14
„Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului
Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și
valorificare științifică”.

Research carried out within the project 20.80009.1606.14
“The archeological heritage of the Iron Age in the Middle
Dniester region and the Cogâlnic River basin: interdisciplinary
research and scientific development”.

Cuvinte-cheie: habitat,, cultură, spațiul pruto-nistrean, epoca fierului, sedentari, nomazi.

Rezumat: Corelarea dintre habitatul uman, cultura și procesele sociale ocupă un loc aparte în literatura arheologică. Pentru spațiul pruto-nistrean în epoca fierului un interes aparte îl constituie analiza diversității culturale și a modurilor de viață determinate de diferite condiții geografice. Astfel, delimitarea dintre zona de stepă, preferată pentru comunitățile nomade și cea de silvostepă, preferată de cele sedentare a contribuit la abordarea spațiului pruto-nistrean ca o zonă de contact între două economii și culturi distincte, fără a înțelege, totuși, o graniță fixă între ele.

Keywords: habitat, culture, Prut-Dniester space, Iron Age, sedentary, nomads.

Abstract: The correlation between human habitat, culture and social processes occupies a special place in the archaeological literature. A special interest for the Prut-Dniester area in the Iron Age is the analysis of cultural diversity and ways of life determined by different geographical conditions. Thus, the delimitation between the steppe area, preferred for nomadic communities and the forest-steppe, preferred by the sedentary ones, contributed to the approach of the Prut-Dniester space as a contact area between two distinct economies and cultures, without presuming however, a fixed border between them.

Publicațiile din ultimii ani, inclusiv cele dedicate vestigiilor epocii fierului, evidențiază o tendință de a utiliza termenul *habitat* pentru a desemna pe larg toate aspectele descrierii și interpretării arheologice a siturilor investigate. Totodată însă, această noțiune e diluată în aceeași semnificație cu termenul de *cultură*, într-un sens destul de larg. Dicționarul explicativ al limbii române nu ne oferă decât două sensuri, mai apropiate de necesitățile domeniului nostru: „mediu în care trăiește omul” și „mod de grupare a așezărilor umane; suprafață ocupată de o populație” (DEXI 2007, 833). În acest fel, pe de o parte, tendința de a include în analiza „habitatului” toate elementele culturii arheologice este una mai puțin sau deloc acceptabilă, pe de altă parte, acest termen relevă aspecte foarte importante, a căror prezență în demersurile arheologice trebuie asigurată prin cercetări interdisciplinare. Este foarte importantă cooperarea interdisciplinară în cazul analizei habitatului, dedicate

Publications in recent years, including those dedicated to Iron Age relics, tend to use the term ‚habitat’ to describe in detail all aspects of the archaeological description and interpretation of the investigated sites. At the same time, however, this notion is diluted in the same meaning as the term culture, in a fairly broad meaning. The explanatory dictionary of the Romanian language offers us only two meanings, closer to the needs of our field: “environment in which man lives” and “way of grouping human settlements; area occupied by a population” (DEXI 2007, 833). In this way, on the one hand, the tendency to include in the analysis of the “habitat” all the elements of the archeological culture, is less or even not at all acceptable, on the other hand, this term reveals very important aspects, whose presence in the archeological approaches through interdisciplinary research. Interdisciplinary cooperation is very important in the case of habitat analysis dedicated to certain regions or micro-regions,

anumitor regiuni sau microregiuni, având drept exemplu o publicație recentă referitoare la habitatul uman din bazinul râului Cogîlnic, în contextul cercetării siturilor epocii fierului de acolo (Sochircă et al. 2020).

Predilecția pentru interpretările cultural-istorice, care a dominat cercetarea arheologică în spațiul pruto-nistrean și nu numai, a lăsat în umbră mult timp alte aspecte importante și, mai ales, cel al economiei comunităților din epoca fierului, fapt pentru care sunt necesare ample cercetări interdisciplinare. Eforturi în această direcție, deși încă destul de puține, se fac în prezent. Abordarea topo-geografică și analiza distribuției spațiale a așezărilor din epoca fierului și, mai ales, cele din secolele IV-III a. Chr. din spațiul pruto-nistrean a fost reflectată – mai mult sau mai puțin – în literatura de specialitate din a doua jumătate a secolului trecut.

Cea mai intens locuită, în perioada cercetată, a fost zona de silvostepă, în raport cu cea de stepă. Această diferențiere a silvostepii de stepă implică valențe de ordin etnocultural, și anume: preferința populației sedentare pentru spațiul protejat al silvostepii, iar cea a nomazilor – pentru stepa imensă. O importanță deosebită a peisajului o au râurile (Siret, Prut, Răut, Nistru) și interfluviile formate de ele și de afluenții lor. În special, în locurile care domină văile acestora au fost atestate cele mai multe grupuri de așezări fortificate și deschise, menite să protejeze și să asigure accesul la resursele naturale și la căile comerciale. Mai mult decât atât, Nistrul a fost abordat ca hotar care desparte lumea tragică de cea scitică (Мелюкова 1969), dar, lăsând la o parte exagerările categorice, trebuie apreciat rolul regiunilor carpato-nistrene ca zonă de contact

for example a recent publication on human habitat in the Cogîlnic river basin, in the context of research on Iron Age sites there (Sochircă et al. 2020).

The predilection for cultural-historical interpretations, which dominated the archaeological research in the Prut-Dniester area and beyond, overshadowed for a long time some other important aspects and especially that of the economy of the Iron Age communities, which requires extensive interdisciplinary research. Efforts in this direction, although still quite small, are currently being made. The topographic-geographical approach and the analysis of the spatial distribution of the settlements from the Iron Age and, especially, those from the 4th-3rd centuries BC from the Prut-Dniester area was more or less reflected in the literature of the second half of the 20th century.

The most intensely inhabited from the researched period was the forest-steppe area, in comparison to the steppe one. This differentiation of the steppe, forest-steppe, implies ethnocultural valences, namely: the preference of the sedentary population for the protected area of the forest-steppe, and that of the nomads – for the huge steppe. The rivers (Siret, Prut, Răut, Dniester) and the interfluvies formed by them and their tributaries have a special importance to the landscape. Most fortified and open settlements have been attested, especially in places overlooking their valleys, to protect and ensure access to natural resources and trade routes. Moreover, the Dniester was approached as a border separating the Thracian from the Scythian world (Мелюкова 1969), but, aside from categorical exaggerations, the role of the Carpathian-Dniester regions as an area of ethnocultural contact must

etnocultural. numărul așezărilor fortificate din teritoriul cuprins între Prut și Nistru, mai ales în depresiunea Răutului și pe terasele malului drept al Nistrului, depășește cel puțin de două ori numărul celor dintre Carpați și Prut (Arnăuț 2003, 15; Zanoci 1998, 15).

Evoluția densității așezărilor către secolul IV a. Chr. în spațiul carpato-nistrean sugerează fără echivoc o creștere demografică spectaculoasă, indiferent dacă toate grupările de așezări au funcționat concomitent ori au evoluat prin „roire”. Acest proces, însoțit de uniformizarea culturii materiale reflectate în inventarul arheologic, relevă un grad înalt de stabilitate etnodemografică și condiții pentru evoluția unei continuități culturale. Gruparea pe microregiuni a unor cuiburi de situri, fortificate și deschise, evidențiază prezența ipotetică a unor forme de organizare politică ce putea afecta reglementarea relațiilor sociale și etnoculturale în sânul comunităților. Sursele etnografice permit presupunerea că factorul etnic putea fi unul prioritar în asigurarea acestei stabilități a habitatului, observate în plan arheologic. Importanța structurilor de habitat în interpretarea etnică derivă din faptul că acestea reflectă predominarea unei populații sedentare de agricultori, care ar fi putut asigura conservarea unor tradiții culturale pentru o perioadă îndelungată de timp. În acest fel, dihotomia între sedentari, atribuiți predominant tracilor de nord, și nomazi, atribuiți sciților, s-a grefat mai clar în tradiția arheologică. Aceeași delimitare este ilustrată, în linia majore, și prin diferența riturilor funerare. Or, în secolele V-III a. Chr. în tot spațiul carpato-balcano-pontic s-a conturat o unitate relativ constantă a structurilor funerare, ceea ce fortifică ipoteza unei unități etnoculturale a comunităților sedentare.

be appreciated. The number of fortified settlements in the territory between the Prut and the Dniester, especially in the Răut depression and on the terraces of the right bank of the Dniester, exceeds at least twice the number of the ones situated between the Carpathians and the Prut (Arnăuț 2003, 15; Zanoci 1998, 15).

The evolution of the density of settlements towards the 4th century BC in the Carpathian-Dniester area, unequivocally suggests a spectacular population growth, regardless of whether all the groups of settlements functioned simultaneously or evolved by “swarming”. This process, accompanied by the uniformity of the material culture reflected in the archaeological inventory, reveals a high degree of ethno-demographic stability and conditions for the evolution of a cultural continuity. The grouping of micro-regions of sites arranged as “nests”, fortified and open, highlights the hypothetical presence of some forms of political organization that could affect the regulation of social and ethnocultural relations within the communities. Ethnographic sources allow the assumption that the ethnic factor could be a priority in ensuring this stability of the habitat that can be observed in the archaeological plan. The importance of habitat structures in ethnic interpretation stems from the fact that they reflect the predominance of a sedentary population of farmers, which could have ensured the preservation of cultural traditions for a long period of time. In this way, the dichotomy between sedentary, predominantly attributed to the northern Thracians, and nomads, attributed to the Scythians, was more clearly grafted into the archaeological tradition. The same delimitation is illustrated, in general, by the difference between the funeral rites. Or, in the 5th-3rd centuries BC, a relatively constant unity of funerary

Atrage atenția și analiza concentrărilor de situri tracogetice. O astfel de concentrare este bine ilustrată în zona Nistrului Mijlociu – „cuiburi” care cuprind câteva așezări fortificate, înconjurate sau nu de așezări „civile” deschise (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008; Levinschi 2004; Kaşuba, Haheu, Levițki 2000), atribuite unor comunități tribale, ca cele de la Saharna, sugerând existența unei formațiuni politico-teritoriale (Zanoci, Băț 2011, 18-19). „Cuiburile”, pe lângă interpretarea lor etnosocială, care presupune funcționarea paralelă a așezărilor, pot fi explicate și printr-o diferență nesemnificativă în timp. Astfel, după părăsirea unei așezări, comunitatea își fonda alta, la o depărtare nu prea mare de locul de care s-a obișnuit. Mai clară este situația ce vizează cuiburile de așezări fortificate, care ar reflecta un sistem mult mai complex de coordonare defensivă, strategică etc.

Corelarea datelor despre cronologia, numărul și răspândirea așezărilor permite evidențierea unei diferențieri temporale, sugerând un proces relevant. Datele recente, ce vizează începutul așezărilor, demonstrează că, dacă o parte din ele datează din fazele timpurii ale primei epoci a fierului, atunci majoritatea absolută a acestora apare în secolul IV a. Chr. Finalul locuirii așezărilor, după cum permite a constata cronologia existentă, revine, în cea mai mare parte, secolului III a. Chr. și doar o mică parte a siturilor durează până în sec. II p. Chr. Evoluția diacronică a răspândirii fortificațiilor, de asemenea, este destul de relevantă, apogeul reprezentându-l secolele IV-III a. Chr. (Zanoci 1998, 238-241). Astfel, durata de existență a așezărilor variază, în linii mari, de la jumătate de secol la un mileniu. O evaluare aproximativă poate indica asupra faptului că cele mai multe așezări au funcționat

structures has emerged throughout the Carpathian-Balkan-Pontic space, which strengthens the hypothesis of an ethnocultural unity of sedentary communities.

Draw attention to the analysis of concentrations of Thracian-Getic sites. Such a concentration is well illustrated in the Middle Dniester area – “nests” comprising several fortified settlements, surrounded or not by open “civilian” settlements (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008; Levinschi 2004; Kaşuba, Haheu, Levițki 2000), attributed to tribal communities, such as those in the Sahara, suggesting the existence of a politico-territorial formation (Zanoci, Băț 2011, 18-19). The “nests”, in addition to their ethno-social interpretation, which presupposes the parallel functioning of the settlements, can also be explained by an insignificant difference in time. Thus, after leaving one settlement, the community founded another, not too far from the place it has become accustomed to. Clearer is the situation regarding the nests of fortified settlements, which would reflect a much more complex system of defensive, strategic coordination, etc.

The correlation of data on chronology, number and distribution of settlements allows to highlight a temporal differentiation, suggesting a relevant process. Recent data, beginning with the settlements, show that if some of them date from the early phases of the first Iron Age, then the absolute majority of them appear in the 4th century BC. The end of the inhabitation of the settlements, as the existing chronology allows dating, for the most part, is up to the 3rd century BC, and only a small part of the sites lasts until the 2nd century AD. The diachronic evolution of the spread of the fortifications is also quite relevant, the apogee being represented by the 4th-3rd centuries

cel puțin 200 de ani fără intermitențe. Întreruperi ale locuirii au fost sesizate în câteva cazuri, dar rămân nesemnificative în raport cu durata funcționării așezării. În plus, nu în toate cazurile există indicatori cronologici siguri pentru a stabili hiatusuri sau continuități de locuire. Este important, în cazul acestor situații diacronice, că în majoritatea așezărilor a existat o continuitate de cel puțin 4-8 generații de oameni, care au păstrat un mod de viață și o cultură a habitatului asemănătoare și fără schimbări substanțiale. Aceasta a fost posibilă doar grație unui caracter destul de rigid al tradiției, propriu, în multe cazuri, societăților arhaice.

În contextul acestei scurte analize, merită amintită metodologia propusă de cercetătorul Gh. Postică, care în studiul său închinat civilizației medievale timpurii din spațiul pruto-nistrean înaintează metoda estimării statistico-matematice a *indicii de continuități* populației sedentare, ce este posibilă în baza analizei succesiunii cronologice a vestigiilor din cadrul spațiului de locuit. În acest sens, se iau în considerare așezările care s-au perindat două sau mai multe etape succesive (Postică 2007, 15). Prin realizarea acestei metodologii, Gh. Postică a definit două tipuri ale continuității. Este vorba de *continuitatea staționară*, ce presupune evoluția continuă a habitatului pe aceleași vetre de locuire timp de câteva secole consecutiv, și de *continuitatea mobilă*, care constă în perpetuarea habitatului sedentar pe teritoriul unei comunități, dar cu schimbarea periodică a vetrelor de locuire (Postică 2007, 248).

Datele etnografice prezentate demonstrează predominarea principiului consangvinității, de regulă patrilineare, ca garanție a coagulării unităților sociale

BC (Zanoci 1998, 238-241). Thus, the lifespan of the settlements varies, in general, from half a century to a millennium. An approximate assessment may indicate that most settlements have been in operation for at least 200 years without intermittency. Interruptions of housing have been reported in a few cases, but remain insignificant in relation to the duration of operation of the settlement. In addition, not all cases have reliable chronological indicators to establish hiatuses or continuity of residence. It is important, in the case of these diachronic situations, that in most settlements there was a continuity of at least 4-8 generations of people, who maintained a similar way of life and culture of the habitat and without substantial changes. This was possible only thanks to a rather rigid character of the tradition, proper in many cases to archaic societies.

In the context of this brief analysis, it is worth mentioning the methodology proposed by the researcher Gh. Postică, who in his study of civilization and early medieval civilization of the Prut-Dniester area put forward the method of statistical-mathematical estimation of the index of continuity of the sedentary population, which is possible based on the analysis of the chronological succession of remains within the living space. In this sense, the settlements that have perished two or more successive stages are considered (Postica 2007, 15). By carrying out this methodology, Gh. Postică defined two types of continuity. It is about “stationary continuity, which involves the continuous evolution of habitat on the same hearths for several centuries in a row and mobile continuity”, which consists in the perpetuation of sedentary habitat on the territory of a community, but with the periodic change of hearths (Postica 2007, 248).

(Stahl 2000). Acest fapt poate confirma ideea priorității legăturilor de rudenie reale ori fictive în organizarea așezărilor umane din perioada cercetată. Astfel, la nivelul așezărilor și grupărilor de așezări din epoca fierului se poate admite existența unor solidarități etnice. Fără a afirma categoric caracterul presupus monoetnic al acestora, trebuie luată în calcul probabilitatea restricționării accesului „străinilor” în comunitățile respective. Acest lucru poate fi asociat și cu atitudinile față de migratori, în general. Nou-veniții obțin, de obicei, o poziție socială mai joasă în raport cu localnicii, deși acest fapt depinde de nivelul dezvoltării lor tehnologice sau dacă se limitează doar la resursele disponibile (Renfrew 1987, 125). De altfel, un astfel de conservatism social l-ar fi determinat și pe cel cultural, fără a exclude contacte permanente cu grupuri eterogene.

Este semnificativă anume concentrarea siturilor fortificate pe promontoriile din zona Nistrului Mijlociu și a Răutului, pe de o parte, și în vestul Podișului Getic, pe de alta. Această situație relevă, mai ales pentru secolele IV-III a. Chr. , limitele teritoriale ale unei probabile supracomunități „barbare”, prin care nu se înțelege, neapărat, o unitate politică ca atare. Trebuie accentuat aici rolul elitelor în tendința de a manipula și controla căile de acces, de contact și, mai ales, cele comerciale, fapt subliniat deja în literatura de specialitate (Renfrew 1987, 91).

Conturarea concentrărilor de situri rămâne totuși dependentă de gradul de cercetare a zonelor, în care frecvența așezărilor este mai mare ori mai mică. Așadar, este prematur să se afirme cu siguranță caracterul unor astfel de aglomerații, atâta timp cât întregul spațiu

The ethnographic data presented demonstrate the predominance of the principle of inbreeding, usually patrilineal, as a guarantee of the coagulation of social units (Stahl 2000). This fact can confirm the idea of the priority of the real or fictitious kinship ties in the organization of the human settlements from the researched period. Thus, at the level of settlements and groups of settlements from the Iron Age, the existence of ethnic solidarity can be admitted. Without categorically stating their alleged mono-ethnicity, the likelihood of restricting the access of foreigners to those communities must be taken into account. This can also be associated with attitudes towards migrants in general. Newcomers usually get a lower social position compared to the locals, although this depends on the level of their technological development or if it is limited only to available resources (Renfrew 1987, 125). In fact, such a social conservatism would have determined the cultural one, without excluding permanent contacts with heterogeneous groups.

Significant is the concentration of fortified sites on the promontories in the area of the Middle Dniester and Răut, on one hand and in the west of the Getic Plateau, on the other. This situation reveals, especially for the 4th-3rd centuries BC, the territorial limits of a probable “barbarian” super-community, which does not necessarily mean a political unit as such. The role of elites in the tendency to manipulate and control the ways of access, contact and, especially, the commercial ones must be emphasized here, a fact already emphasized in the specialized literature (Renfrew 1987, 91).

The contouring of site concentrations, however, remains dependent on the degree of research of the areas, in

cercetat nu va fi supus unor vaste analize geospațiale, prin utilizarea metodelor moderne GIS și a cercetărilor Landscape Archaeology, aplicate pe microregiuni. Un grad relevant al utilizării acestor tehnici va permite confirmarea sau infirmarea vechilor ipoteze.

Modul de viață sedentar, caracterizat prin utilizarea intensă și rațională a spațiului, este reflectat de numeroase alte instalații și structuri, care făceau parte dintr-o anumită unitate gospodărească. Cuptoarele, vetrele, vetrele portative, gropile sunt descoperiri frecvente în cadrul așezărilor din a doua jumătate a mil. I a. Chr. , fiind sau nu relaționate cu structurile atribuite locuințelor. Toate aceste structuri răspund, în primul rând, necesităților de acomodare la condițiile de mediu și la cerințele economice, caracteristice comunităților de atunci. Evoluția lor fără modificări pe parcursul a câtorva secole nu reflectă un caracter omogen al culturii ori etnosului, ci un rezultat al adaptării față de aceleași condiții climaterice, pentru a asigura un mod de viață stabil, confortabil unor comunități de agricultori.

Faptul că relațiile sociale erau interconectate cu particularitățile generate de modul de viață era evocat frecvent. Cercetătorul I. Niculiță constata, în baza rezultatelor investigațiilor arheologice, efectuate în așezările din apropierea s. Hansca, existența unui sedentarism determinat de agricultură. Acest sedentarism însă era unul relativ: odată cu epuizarea fertilității solului și pășunilor, comunitatea era nevoită să se strămute în alt loc, unde își întemeia o nouă așezare, cea veche fiind incendiată, după ce se lua tot necesarul din ea (Нижулицэ 1985, 107).

which the frequency of settlements is higher or lower. Therefore, it is premature to assert the character of such agglomerations for sure, as long as the entire researched area will not be subjected to extensive geospatial analysis, using modern GIS methods and Landscape Archeology research, applied to microregions. A relevant degree of use of these techniques will allow the confirmation or refutation of old hypotheses.

The sedentary lifestyle, characterized by the intense and rational use of space, is reflected by many other facilities and structures that were part of a particular household. Furnaces, hearths, portable hearths, pits are frequent discoveries in settlements in the second half of the 1st century BC, whether or not they are related to the structures assigned to the dwellings. All these structures respond, first of all, to the needs of adaptation to the environmental conditions and to the economic requirements characteristic of the communities of that time. Their evolution without changes over several centuries does not reflect a homogeneous character of culture or ethnicity, but a result of adaptation to the same climatic conditions to ensure a stable, comfortable way of life for farming communities.

The fact that social relations were interconnected with the peculiarities generated by the way of life was frequently evoked. The researcher Ion Niculiță concluded, based on the results of the archeological investigations carried out in the settlements near the village of Hansca, the existence of a sedentarism determined by agriculture. This sedentarism, however, was a relative one: with the depletion of soil and pasture fertility, the community was forced to relocate to a new location, the old one being

Din perspectiva culturii ca instrument al adaptării la mediu, omogenitatea culturii materiale e considerată un rezultat al contactelor regulate, în vreme ce discontinuitatea culturii ar fi determinată de distanțe ori izolări sociale sau geografice (Gifford 1960, 341-342; Jones 1997, 25). „Expresia materială conservată a unui anumit mod de viață este destul de relevantă pentru a permite purtătorilor săi să se înveșnicească pe sine și sistemele lor de comportament de-a lungul generațiilor următoare” (Trigger 1978, 76).

Un rol important în acest context îl are analiza contactelor dintre lumea comunităților sedentare și a celor nomade. În special, cele dintre lumea traco-getică și scitică, care, în linii majore, erau capabile să conviețuiască, preferând totuși condiții geografice diferite, în virtutea modului de viață. Această problemă a fost destul de mult abordată în literatura de specialitate, la care ne-am referit anterior (Corobcean 2018; Corobcean 2020). Diferențele între grupurile de populație cu mobilitate sporită, trăind un mod de viață nomad și cele sedentare necesită recunoașterea inevitabilității contactului dintre cele două moduri de viață. Astfel, dacă o graniță culturală se poate configura clar, atunci asupra unei granițe etnice rigide nu ne putem pronunța cu siguranță.

Economia pastorală a comunităților nomade este indispensabilă de necesitatea coexistenței cu agricultura practică de comunitățile sedentare (Renfrew 1987, 138). În această ordine de idei, o simbioză economică și culturală între cele două tipuri de comunități este, practic, inevitabilă. Analizele etnografice, realizate în ultimii ani, sugerează că grupurile mobile posedă o viziune flexibilă și oportunistă asupra lumii, concepând

set on fire, after all that was needed was taken from it (Никулицэ 1985, 107).

From the perspective of culture as an instrument of adaptation to the environment, the homogeneity of material culture is considered a result of regular contacts, while the discontinuity of culture would be determined by distances or social or geographical isolation (Gifford 1960, 341-342; Jones 1997, 25). “The preserved material expression of a certain way of life relevant enough to enable its bearers to perpetuate themselves and their systems of behavior for generations to come” (Trigger 1978, 76).

An important role in this context is played by the analysis of the contacts between the world of sedentary and nomadic communities. In particular, those between the Thracian-Getic and Scythian worlds, who, in general, were able to coexist, preferring, however, different geographical conditions, by virtue of their way of life. This issue has been addressed quite a lot in the literature, to which we referred earlier (Corobcean 2018; Corobcean 2020). The differences between the population groups with increased mobility, living a nomadic way of life and the sedentary ones require the recognition of the inevitability of the contact between the two ways of life. Thus, if a cultural border can be clearly configured, then we cannot rule on a rigid ethnic border.

The pastoral economy of nomadic communities is indispensable for the need to coexist with agriculture practiced by sedentary communities (Renfrew 1987, 138). In this sense, an economic and cultural symbiosis between the two types of communities is practically

toate bunurile materiale ca resurse potențial exploatabile (Beck 2009, 346). În acest sens, s-ar putea admite că sciiții, preponderent nomazi, preluau destul de ușor elementele de cultură materială de la vecinii sedentari, fără a le oferi acestora o semnificație mai profundă. Raporturile dintre comunitățile cărora tradiția antică le-a atribuit etnonimele de sciiți și geți, primii predominant nomazi, ultimii predominant sedentari, se încadrează în abordarea necesității grupurilor mobile de a locui într-un mediu apropiat unor comunități sedentare de agricultori. Cu atât mai mult, lipsa unei tradiții ceramice la grupurile mobile nu-i împiedica pe aceștia să fie consumatori de ceramică, deși deseori consumul era unul restrâns, inclusiv din cauza unor preferințe deosebite în regimul alimentar (Beck 2009, 321, 323, 330). Un rol important, necesar de consemnat aici, este faptul că atât sedentarii, cât și nomazii, indiferent de atribuirea etnoculturală, au fost antrenați, mai ales prin elitele lor, în contacte economice cu centrele de civilizație, reprezentate de coloniile grecești din bazinul Pontului Euxin.

Urmărind raportul dintre distribuțiile teritoriale ale culturii materiale și granițele etnice în regiunea Baringo (Kenia), J. Hodder constată că, în pofida interacțiunilor dintre grupuri, acestea își păstrează diferențele la nivelul culturii materiale cotidiene. Faptul demonstrează că granițele culturale nu constituie o piedică în fața unor astfel de interacțiuni. Mai mult ca atât, diferențele de cultură materială pot fi menținute intenționat, pentru a marca concurența dintre grupuri, în special, în condiții de creștere a tensiunilor economice și politice (Hodder 1982, 27, 31, 35). Cercetătorul norvegian K. Odner subliniază efectele colaborării dintre grupuri cu moduri de producție diferite, care se pot unifica din punct de

inevitable. Ethnographic analysis, conducted in recent years, suggests that mobile groups have a flexible and opportunistic view of the world, conceiving of all material goods as potentially exploitable resources (Beck 2009, 346). Thus, it could be admitted that the Scythians, mostly nomads, took over quite easily the elements of material culture from the sedentary neighbors, without giving them a deeper meaning. The relations between the communities to which the ancient tradition attributed the Scythian and Getae ethnonyms, the former predominantly nomads, the latter predominantly sedentary, fall within the approach of the need for mobile groups to live in an environment close to sedentary farming communities. Moreover, the lack of a ceramic tradition in mobile groups did not prevent them from becoming consumers of pottery, although consumption was often limited, including due to special dietary preferences (Beck 2009, 321, 323, 330). An important role to note here is that both sedentary and nomadic, regardless of ethnocultural attribution, were trained, especially by their elites, in economic contacts with the centers of civilization represented by the Greek colonies of the basin of the Black Sea.

Following the relationship between the territorial distributions of material culture and ethnic boundaries in the Baringo region (Kenya), J. Hodder finds that, despite the interactions between groups, they retain their differences in everyday material culture. This shows that cultural boundaries do not stand in the way of such interactions. Moreover, differences in material culture can be intentionally maintained to mark competition between groups, especially in conditions of increasing economic and political tensions (Hodder 1982, 27, 31, 35). Norwegian researcher K. Odner emphasizes the effects

vedere etnic, în scopul de a instituționaliza aceste relații (Olsen, Kobylinski 1991, 20).

După cum insistă C. Renfrew, păstorii nomazi se află întotdeauna într-o dependență parțială de existența agricultorilor. Mai mult decât atât, modul de viață al păstorilor nomazi se dezvoltă dintr-o formă mixtă a agriculturii și creșterii turmelor, în care un oarecare model al transhumanței se poate adapta la un nomadism veritabil adecvat condițiilor stepei (Renfrew 1987, 97). Spre exemplu, ideea despre lipsa ceramicii proprii la popoarele nomade, chiar dacă se înțelege a fi exagerată, poate fi confirmată, parțial, de datele etnografice. Astfel, conform Dicționarului etnografic al lui G.P. Murdock, din 862 de comunități analizate doar 13% reprezintă comunități seminomade producătoare de ceramică, iar în majoritatea cazurilor comunitățile nomade și seminomade „împrumută” vesela vecinilor sedentari. Acest fenomen se explică prin faptul că mobilitatea rezidențială tinde să limiteze producția ceramică din cauza insuficienței de timp, a lipsei unui loc stabil etc. (Arnold 1985, 119-120; Beck 2009, 321). În așa mod s-ar putea accepta că ceramica „scitică” constituia produsul comunităților supuse influenței scitice ori învecinate scitilor. Schimbul de veselă a comunităților sedentare cu cele nomade reflectă, de fapt, și un anumit schimb de bunuri care poate exclude o semnificație categoric utilitară. Acesta putea face parte din anumite acțiuni, menite să mențină relațiile pașnice (Ford 1972, 45), uneori și cele de mariaj între comunități învecinate, indiferent de modul lor de viață. Vecinătatea unor sisteme economice diferite (agricol și pastoral sau simbiotic) produce raporturi constante între ele și chiar determină un caracter mobil al „graniței” care le

of collaboration between groups with different modes of production, which can be unified from an ethnic point of view in order to institutionalize these relationships (Olsen, Kobylinski 1991, 20).

As C. Renfrew insists, nomadic pastoralists are always partially dependent on the existence of farmers. Moreover, the way of life of nomadic shepherds develops from a mixed form of agriculture and herd farming, in which some model of transhumance can adapt to a true nomadism appropriate to the conditions of the steppe (Renfrew 1987, 97). For example, the idea of the lack of pottery among nomadic peoples, even if it is understood to be exaggerated, can be partially confirmed by ethnographic data. Thus, according to G.P. Murdock's "Ethnographic Dictionary", out of 862 communities analyzed, only 13% represent semi-nomadic communities producing pottery, and in most cases the nomadic and semi-nomadic communities "borrow" the dishes from their sedentary neighbors. This phenomenon is explained by the fact that residential mobility tends to limit the production of ceramics due to insufficient time, lack of a stable place, etc. (Arnold 1985, 119-120; Beck 2009, 321). In this way it could be accepted that "Scythian" pottery was the product of communities under Scythian influence or neighboring Scythians. The cheerful exchange of sedentary communities with nomadic ones actually reflects a certain exchange of goods that can exclude a categorically utilitarian significance. It could be part of certain actions designed to maintain peaceful relations (Ford 1972, 45), and sometimes marriage between neighboring communities, regardless of their way of life. The proximity of different economic systems (agricultural and pastoral or symbiotic) produces constant relationships between them and even

delimitează. Acest caracter mobil al graniței este cauzat de interpenetrarea arealelor exploatate de cele două economii, dar și de factori climatici și social-economici (Renfrew 1987, 142). Evident, schimbarea graniței respective are implicații lingvistice și culturale în genere.

Reconstituirea identităților și proceselor sociale și culturale nu poate fi realizată fără o analiză serioasă a habitatului, ce semnifică ansamblul de condiții în care își desfășoară viața de zi cu zi comunitățile umane. Utilizarea acestui concept nu trebuie să substituie alte noțiuni, care în mare măsură sunt determinate de acesta: modul de viață, ocupațiile, tehnicile etc. Evident, habitatul contemporan este diferit de cel din perioadele mai vechi, mai ales preistorice. Prin eforturi interdisciplinare, reconstituirea și evaluarea complexă a habitatului, care să includă și legătura dintre mediu natural (condițiile geografice, relief, climă, resurse naturale), pe de o parte, și organizarea, distribuția spațială și analiza proxemică a structurilor de habitat, pe de alta. Acest lucru ar facilita o mai bună înțelegere a caracteristicilor modurilor de viață și a interacțiunii dintre ele, a culturii materiale și a oportunităților pentru interpretări ale organizării sociale în arheologie.

Bibliografie / Bibliography

Arnăut 2003: T. Arnăut, Vestigii ale sec. VII-III a.Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați (Chișinău 2003).

Arnold 1985: D.E. Arnold, Ceramic theory and cultural process (London 1985).

Beck 2009: M.E. Beck, Residential Mobility and Ceramic Exchange: Ethnography and Archaeological Implications. *Journal of Archaeological Method and Theory* 16, 2009, 320-356.

determines a mobile character of the “border” that delimits them. This mobile character of the border is caused by the interpenetration of the areas exploited by the two economies, but also by climatic and socio-economic factors (Renfrew 1987, 142). Obviously, changing that border has linguistic and cultural implications in general.

Reconstruction of identities and social and cultural processes cannot be achieved without a serious analysis of the habitat, which signifies the set of conditions in which human communities conduct their daily lives. The use of this concept should not replace other notions, which are largely determined by it: lifestyle, occupations, techniques, etc. Obviously, the contemporary habitat is different from that of the older periods, especially prehistoric ones. Through interdisciplinary efforts, the reconstruction and complex assessment of the habitat, including the link between the natural environment (geographical conditions, relief, climate, natural resources), on the one hand and the organization, spatial distribution and proxemic analysis of habitat structures. This would facilitate a better understanding of the characteristics of the ways of life and the interaction between them, the material culture and the opportunities for interpretations of social organization in archeology.

Corobcean 2018: A. Corobcean, Vestigiile secolelor V-III a. Chr. din spațiul carpatonistrean ca sursă a interpretărilor etnice (Chișinău 2018).

Corobcean 2020: A. Corobcean, Geții și sciții: o (re)construcție a diferențelor etnice în arheologie. In: (Eds. A. Zanoci, M. Băț) *Relații interculturale în spațiul tiso-nistrean în epoca fierului* (Chișinău 2020), 23-38.

DEXI 2007: Dicționar explicativ ilustrat al limbii române (Chișinău 2007).

Ford 1972: R.I. Ford, Barter, gift or violence: an analysis of Tewa intertribal exchange. In: (Ed. E. Wilmsen) Social exchange and interaction (Ann Arbor 1972), 21-45.

Gifford 1960: J.C. Gifford, The type variety method of ceramic classification as an indicator of cultural phenomena. *American Antiquity* 25/3, 1960, 341-347.

Hodder 1982: I. Hodder, *Symbols in Action* (New York 1982).

Jones 1997: S. Jones, *Archaeology of Ethnicity. Constructing identities in the past and present* (London 1997).

Kašuba, Haheu, Levițki 2000: M. Kašuba, V. Haheu, O. Levițki, Vestigiile traco-getice pe Nistrul Mijlociu (București 2000).

Levinschi 2004: A. Levinschi, Fortificația getică „Saharna - La Revichin” (cercetările din anii 2000-2002). In: *Cercetări arheologice în Republica Moldova (2000-2003)* (Chișinău 2004), 64-80.

Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008: I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăut, Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna) (Chișinău 2008).

Olsen, Kobylinski 1991: B. Olsen, Z. Kobylinski, Ethnicity in anthropological and archaeological research: a Norwegian-Polish perspective. *Archaeologia Polona* 29, 1991, 5-27.

Postică 2007: G. Postică, *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistean (secolele V-XIII)* (București 2007).

Renfrew 1987: C. Renfrew, *Archaeology and Language: the puzzle of Indo-European origins* (London 1987).

Sochircă et al. 2020: V. Sochircă, S. Matveev, A. Corobcean, V. Vornic, Habitatul uman din mileniul I a. Chr. - prima jumătate a mileniului I p. Chr. în bazinul râului Cogâlnic. *Revista Arheologică, serie nouă XVI/2, 2020, 106-123.*

Stahl 2000: P.H. Stahl, *Triburi și sate din sud-estul Europei* (București 2000).

Trigger 1978: B.G. Trigger, *Time and Traditions. Essays in archaeological interpretation* (Edinburgh 1978).

Zanoci 1998: A. Zanoci, Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic în secolele VI-III a. Chr. (București 1998).

Zanoci, Băț 2011: A. Zanoci, M. Băț, Spreading of sites of XIIth/XIth - IIIth centuries B.C. in the Middle Dniester basin. In: *Карпатика, вип. 40 (Ужгород 2011), 15-39.*

Мелюкова 1969: А.И. Мелюкова, К вопросу о границе между скифами и гетами. В: *Древние Фракийцы в Северном Причерноморье* (Москва, 1969), 61-80.

Никулицэ 1985: И.Т. Никулицэ, Изучение северофракийских поселений в Ханском микрорайоне. В сб.: *Археологические исследования в Молдавии в 1981 г.* (Кишинёв 1985), 95-117.

Dr. Andrei Corobcean

Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova,
e-mail: andrei.corobcean@gmail.com